

0.1.1 Politieke geografie

Grenzen zijn in de geopolitiek hét onderwerp bij uitstek

Michel Foucher¹

LEESWIJZER²

1

De Pater (B.), Geografen over grenzen en grensgebieden. Een historisch overzicht van hun denkbeelden, in: *Geografie*, 12 september 2023.

<https://geografie.nl/artikel/geografen-over-grenzen-en-grensgebieden-een-historisch-overzicht-van-hun-denkbeelden> [accessed 29-05-2024]

Hagen (J.), *Borders and Boundaries*, in: *Oxford Bibliographies*, 2016.

www.oxfordbibliographies.com [accessed 26-07-2021].

Reviews van politiek-geografische analyses.

Wastl-Walter (D.) ed., *The Ashgate research companion to border studies*, Farnham, 2011.

Meer dan 30 bijdragen rond de theorie, methodologie en onderwerpen van grensstudies. Vormt goede inleiding tot het onderwerp in combinatie met: Wilson (Th.M.) & Hastings (D.), eds., *A companion to border studies*, Hoboken, 2012. Vergelijkbaar met Wastl-Walter, 2011.

Prescott (J.R.V.) & Triggs (G.D.), *International Frontiers and Boundaries: Law, Politics and Geography*, Leiden-Boston, 2008.

Guichonnet (P.) & Raffestin (C.), *Geographie des frontières*, Paris, 1974.

Newman (D.), *Boundaries*, in: Agnew (J.), Mitchell (K.) & Toal (G.) eds., *A Companion to Political Geography*, 2003, 123-137.

Reviewartikel.

2

Bibliographie internationale de géographie politique et géopolitique, in: *L'Espace politique*, 2017.

m.b. hoofdstuk 8. *Frontières, limites et discontinuités*.

<https://journals.openedition.org/espacepolitique/1601#tocto1n8>

¹ M. Foucher, in: *Passa Porta Magazine*, Brussel, 1, 2011, 56.

² Het betreft uiteraard werken die vooral of ook grenzen als onderwerp hebben. Merk dat vooral westerse bijdragen worden vermeld – voor het oplijsten van historische studies uitgevoerd in bijvoorbeeld Oost-Europa (zoals door Jozef Barbag en Marek Koter in Polen), is een inhaaloperatie nodig!

Rosière (S.), *Dix ans de l'Espace politique. Géographie politique et géopolitique en question*, in *L'Espace politique*, 2017, 2.

<https://doi.org/10.4000/espacepolitique.4327>

Kayemba Cimanga (A.), Oyangandji Dimandja (B.) & Kalombo Ntambue (J.R.), *Essentiel de la Geopolitique*, Paris, 2017.

Nail (Th.), *Theory of the border*, Oxford, 2016.

Gilles (P.), Koff (H.), Maganda (C.) e.a. eds., *Theorizing borders through analyses of power relationships. Regional integration and social cohesion*, Frankfurt, 2013.

Machtsverhoudingen als gemene delr van de verschillende benaderingen van grensstudies.

Kaplan (R.), *De wraak van de geografie: wat de wereldkaart ons voorspelt over komende conflicten en het gevecht tegen het onvermijdelijke*, Houten, 2012.

Vertaling van:

Kaplan (R.) *The revenge of geography: what the map tells us about coming conflicts and the battle against fate*, New York, 2012.

Popescu (G.), *Bordering and ordering the twenty-first century. Understanding borders*, Lanham, 2012.

Besprekt de huidige theoretische benaderingen van de grensstudie binnen een waaier van wetenschappelijke disciplines. Met bibliografie.

Parker (N.) & Vaughan-Williams (N.), Critical border studies: broadening and deepening the 'Lines in the sand' agenda, in: *Geopolitics*, 17, 2012, 4, 727-733. Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Megoran (N.), Rethinking the study of international boundaries: a biography of the Kyrgystan-Uzbekistan boundary, in: *Annals of the Association of American Geographers*, 102, 2012, 2, 464-481.

Voorbeeld van een 'grensbiografie'.

Sidaway (J.), The return and eclipse of border studies? Charting agendas, in *Geopolitics*, 16, 2011, 4, 969-976.

Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Parker (N.) & Vaughan-Williams (N.) e.a., Lines in the sand? Towards an agenda for critical border studies, in: *Geopolitics*, 14, 2009, 3, 582-587.

Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Wastl-Water (D.) ed., *A companion to border studies*, s.l., 2009.

Newman (D.), *Contemporary research agendas in border studies: an overview*, in: Wastl-Water (D.) ed., *A companion to border studies*, s.l., 2009, xx-xx.

Rosières (S.), *Dictionnaire de l'espace politique, géographie politique et géopolitique*, Paris, 2008.

Altink (H.) & Gemie (S.), *Borders: ancient, modern and post-modern definitions and debates*, in: Altink (H.) & Gemie (S.) eds., *At the border: margins and peripheries in modern France*, Cardiff, 2008, 1-24.

De Blij (H.), *The power of place. Geography, destiny and globalization's rough landscape*, New York, 2008.

Betwist dat men evolueert naar een grenzeloze wereld.

Jones (R.), Categories, borders and boundaries, in: *Progress in Human Geography*, 33, 2008, 2, 174-189.

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0309132508089828>

Criekemans (D.), *Geopolitiek. 'Geografisch geweten' van de buitenlandse politiek?*, Antwerpen-Apeldoorn, 2007.

Omvangrijkste Nederlandstalige publicatie ter zake.

Foucher (M.), *L'obsession des frontières*, Paris, 2007.

Een herlezing na de *Wende* van zijn *Front et frontières*, waarin hij ingaat tegen de algemeen geldende these van het 'oplossen' van grenzen.

Bouquet (C.) & Velasco-Graciet (H.) (red.), *Régards géopolitiques sur les frontières*, Paris, 2007.

Brunet-Jailly (G.), Special issue on security and borders, in: *Journal of Borderland Studies*, 21, 2006, 1.

Lacoste (Y.), *Géopolitique: la longue histoire d'aujourd'hui*, Paris, 2006.

Newman (D.), The lines that continue to separate us: borders in our borderless world, in: *Progress in Human Geography*, 30, 2006, 2, 1-19.

Newman (D.), Borders and Bordering: towards an interdisciplinary dialogue, in: *European Journal of Social Theory*, 9, 2006, 2, 171-186.

Natter (W.), *Friedrich Ratzel's Spatial Turn. Identities of Interdisciplinary Space and its Borders. Between the Anthro-and Political Geography of Germany and the United States*, in: Van Houtum (H.), Kransch (O.) & Zierhofer (W.) (eds.), *B/ordering Space*, Aldershot, 2005, 171-186.

De auteur stelt dat de possibilistische aspecten in het oeuvre van Ratzel systematisch genegeerd werden; in werkelijkheid stelde Ratzel dat de essentie van de grens is dat het steeds klaar is om getransformeerd te worden.

Jean (C.), *Manuale di geopolitica*, Roma-Bari, 2005.

Van Houtum (H.), The Geopolitics of Borders and Boundaries, in: *Geopolitics*, 10, 2005, 672-679.

Medina-Nicolas (L.), L'étude des frontières: un état des lieux à travers la production doctorale française. The study of the border in the French doctoral production: a state of affairs, in: *Annales de Géographie*, 113, 2004, 635, 74-86.

Frontiers and Boundaries, in Glasner (M.I.) & Fahrer (Ch.), *Political geography*, New York, 2004³ (1996), 72-95.

Lacoste (Y.), *De la géopolitique aux paysages: dictionnaire de la géographie*, Paris, 2003.

Geopolitieke visie op de geografische wetenschap.

Moreau Defarges (Ph.), *Dictionnaire de géopolitique*, Paris, 2002.

Van Houtum (H.), An overview of European geographical research on border and border regions, in: *Journal of Economic and Social Geography*, 93, 2002, 2, 125-136.

Newman (D.), *From 'moribund backwater' to 'thriving into the new century': political geography at the turn of the millenium*, in: Schofield (C.) & Blake (G.H.), *The razor's edge: international boundaries and political geography: essays*, London, 2002.

Schofield (C.) & Blake (G.H.), *The razor's edge: international boundaries and political geography: essays*, London, 2002.

Anderson (E.W.), *Geopolitics: International boundaries as fighting places*, in: Gray (C.S.) & Sloan (G.) (ed.), *Geopolitics. Geography and Strategy*, London – Portland (Or.), 1999, 125-136.

Blake (G.H.), Geographers and international boundaries, in: *Boundary and Security Bulletin*, 7, 1999, 4, 55-62.

Chauprade (A.) & Thual (F.), *Dictionnaire de géopolitique: états, concepts, auteurs*, Paris, 1998.

O'Tuathail (G.), Dalby (S.) & Routledge (P.), *The Geopolitics reader*, London, 1998.

Johnson (D.) & Michaelson (S.), *Border theory: the limits of cultural politics*, Minnesota, 1997.

Renard (J.-P.) dir., *Le géographe et les frontières*, Paris, 1997.

Raffestin (C.), Lopreno (D.) & Pasteur (Y.), *Géopolitique et histoire*, Lausanne, 1995. Behandelt uitvoerig en zeer kritisch de wortels van de geopolitiek van Hegel tot Mackinder, de relatie met fascisme en de nieuwe geopolitiek; met hoofdstuk over de representatie op kaarten.

Pradeau (C.), *Jeux et enjeux des frontières. Essai de géographie générale*, Bordeaux, 1994.

Thomas (B.L.), *International boundaries in the sand (and the sea)*, in: Demko (G.J.) & Woods (W.B.), *Reordering the world. Geopolitical perspectives on the twenty-first century*, Boulder, San Francisco – Oxford, 1994, 87-99.

Schofield (C.H.) (ed.), *Global Boundaries*, London, 1994.

Glassner (M.I.), *Frontiers and boundaries*, in *Political Geography*, New York, 1993, 72-82.

Philippart (E.) o.r.v., *Nations et frontières dans la nouvelle Europe: l'impact croisé*, Bruxelles, 1993.

Wehner (B.), *Nationalstaat, Solidarstaat, Effizienzstaat. Neue Staatsgrenzen für neue Staatstypen*, Darmstadt, 1992.

Foucher (M.), *Fronts et frontières: un tour du monde géopolitique*, Paris, 1991². De auteur gaat hierin na in hoeverre de staatsgrenzen stand houden, wanneer ze doorsneden worden door etnische, confessionele, linguïstische en militair-strategische 'frontlijnen'.

Guhl (E.), *Les Frontieras politicas y los limites naturales*, Bogota, 1991.
Brocant curiosum!

Duroselle (J.B.) Les frontières. Vision historique, in: *Relations Internationales*, 1990, 63, 229-242.

Lacoste (Y.), *Questions de géopolitique: l'Islam, La Mer, l'Afrique*, s.l., 1988.

Foucher (M.), *L'invention des frontières*, Paris, 1986.

Sanguin (A.-L.), La géographie politique et son héritage français, in: *Revue belge de géographie*, 109, 1985, 33-57.

Parker (G.), *Western Geopolitical thought in the twentieth century*, London – Sydney, 1985.

Van Der Wusten (H.), De ontwikkeling van staatsgrenzen in geografisch perspectief, in: *KNAG Geografisch Tijdschrift*, 18 n.r., 1984, 3, 167-169.

Ante (U.), *Die politische Grenze*, in: *Politische Geographie*, Braunschweig, 1981, 104-125.

Van Amersfoort (J.M.M.), Hienemeyer (W.F.) & Van der Wusten (H.H.), *De begrenzing van de staat*, in: *Een wereld van staten*, Alphen a/d Rijn-Brussel, 1981, 77-83.

Blumann (C.), *Frontières et limites*, in: *La Frontière, Colloque de Poitiers*, Paris, 1980, 3-33.

Norris (R.) & Haring (L.), *Boundaries*, in: *Political geography*, Columbus (Ohio), 1980, 123-138.

Gotmann (J.), *Les frontières et les marches: cloisonnement et dynamique du monde*, in: *Geography and its boundaries. La Géographie et ses frontières. Geographie und ihre Grenzen. A publication to commemorate the work of Prof. Dr. Hans Boesch. Une publication en mémoire de Prof. Dr. Hans Boesch. Eine Gedenkschrift zu Ehren von Prof. Dr. Hans Boesch*, Bern, 1980, 53-58.

Murty (T.S.), *Frontiers: a changing concept*, New Delhi, 1978.

Matznetter (J.) o.r.v., *Politische Geographie*, Darmstadt, 1977.

Muir (R.), *Frontiers and boundaries*, in: *Modern political geography*, London, 1975, 119-145.

East (G.W.) & Prescott (J.R.V.), *Our fragmented world*, London, 1975.

Claval (P.), L'étude des frontières et la géographie politique, in: *Cahiers de géographie de Québec*, 18, 1974, 43, 7-22.

Lacasse (J.-P.), Les nouvelles perspectives de l'étude des frontières politiques: revue de quelques contributions récentes, in: *Cahiers de Géographie du Québec*, 18, 1974, 43, 187-200.

Fèbvre (L.), Les frontières politiques, in: *Cahiers de Géographie de Québec*, 18, 1974, 43.

Pearcy (G.E.), *Patterns of international boundaries*, Redondo Beach, s.d. [1972].

Schwindt (M.), *Allgemeine Staatengeographie*, Berlin, 1972.

Graf zu Krockow, Die Grenze als anthropologisches und politisches Problem, in *Schweizer Monatshefte*, 48, 1968.

De Blij (H.), *Systematic political geography*, New York-London-Sydney, 1967.

Pounds (N.J.G.), *Political Geography*, New York, 1965.

East (W.G.) & Moodie (A.E.), *The changing world*, London, 1965.

Prescott (J.R.V.), *The geography of frontiers and boundaries*, London, 1965
(gereviseerde herdruk: *Boundaries and frontiers*, London, 1978; tweede herwerkte versie: *Political frontiers and boundaries*, London, 1987).

Alexander (L.M.), *World political patterns*, London-Chicago, 1963.

Jones (S.B.), Boundary concepts in the setting of place and time, in *Annals of the Association of American Geographers*, 49, 1959, 119 e.v.

Martinstetter (H.), *Grenze*, in: *Staatslexikon*, Freiburg, 1959, 1011-1016.

Moodie (A.G.), *Frontiers and boundaries*, in: *The geography behind politics*, London, 1957.

Martinstetter (H.), *Die Staatsgrenzen*, Siegburg-Konstanz-Berlin, 1952².

Dardel (E.), *L'homme et la terre*, Paris, 1951.

Fischer (E.), On boundaries, in: *World Politics*, 1, 1949, 196-222.

Jones (S.B.), in: *Annals of the Association of American Geographers*, 1949, 269-282.

Les Frontières. Frontières politiques. Frontières linguistiques. Compte rendu de la XXle Semaine Sociale Universitaire du 17 au 22 octobre 1949, in: *Revue de l'Institut de Sociologie*, 22, 1949, oktober-december, 475-xxx.
Themanummer

Jones (S. B.), *Boundary-making. A handbook for statesmen, treaty editors and boundary commissioners*, Washington, 1945 (herdruk in 1971).

Van Houtte (J.A.), *Geopolitiek. Inleiding tot de geografische factoren van geschiedenis en politiek*, Brussel, 1945.

Voor grenzen cf. 125-137. Vertaald als:

Van Houtte (J.A.), *Geopolitique. Introduction aux facteurs géographiques de l'histoire et de la politique*, Bruxelles, 1946.

Peattie (R.), *Look to the frontiers: a geography of the peace table*, New York, 1944.

Spykman (N.J.), *The geography of peace*, New York, 1944.

Briel (F.), *Les frontières et le sens de limite*, in: *Le Lieu*, Bruxelles, 1944, 49-86.

Broek (J.), *The problem of "natural frontiers"*, in: *Frontiers of the future*, Berkeley, 1941, 3-20.

Boggs (W.S.), *International boundaries: a study of boundary functions and problems*, New York, 1940.

Chansart-Houssa (A.), La notion de frontière, in: *Revue de l'Université de Bruxelles*, XLIV, 1938-1939, 465-472.

Hartshorne (R.), *A survey of the boundary problems of Europe*, in: *Geographic aspects of international relations*, Chicago, 1938, 161-213.

Ancel (J.), *Manuel géographique de politique européenne*, 3 dln, Paris, 1937-1945. Twee onderdelen in drie delen: T.1 *l'Europe centrale*; T. 2 deel 1: *L'Europe germanique et ses bornes*; T. 2, deel 2: *L'Allemagne*

Mauß (O.), *Geographie der Kulturlandschaft*, Berlin, 1932.

Hassinger (H.), *Geographische Grundlagen der Geschichte*, Freiburg im Breisgau, 1931.

Mauß (O.) & Penck (A.), *Politische Grenzen*, Berlin, 1928.
Met een voorstel van grensclassificatie.

Ancel (J.), *La géographie des frontières*, Paris, 1927.

Haushofer (K.), *Grenzen in ihrer geographischen und politischen Bedeutung*, Heidelberg, 1927.

Adami (V.) *National frontiers in relation to international boundaries*, London, 1927.

Sieger (R.), *Die geographische Lehre von den Grenzen und ihre praktische Bedeutung*, Berlin, 1926.

Sölch (J.), *Die Auffassung der "natürliche Grenzen" in der wissenschaftliche Geographie*, Innsbruck, 1924.

Bowman (I.), *The new world: problems in political geography*, Yonkers, 1922.

Boerman (W.), *Grenzen*, Groningen, 1923.
Inaugurale rede uitgesproken in Rotterdam in het kader van de sociale geografie.

Febvre (L.), *Le problème des frontières et les régions naturelles de l'état*, in: *La terre et l'évolution humaine. Introduction géographique à l'histoire*, Paris, 1922, 359-383.

Vallaux (C.) & Brunhes (J.), *L'Etat, la route et la frontière*, in: *La géographie de l'histoire. Géographie de la paix et de la guerre sur terre et sur mer*, Paris, 1921, 337-363.

Johnson (D.W.) , A geographer at the front and at the peace conference, in: *Natural History*, 19, 1920, 511-621.

Holdich (T.H.), *Boundaries in Europe and the Near East*, New York, 1918.

Fawcett (C.B.), *Frontiers: a study in political geography*, Oxford, 1918.

Holdich (T.H.), *Political frontiers and boundary making*, London, 1916.

Lyde (L.W.), *Some frontiers of tomorrow: an aspiration for Europe*, London, 1915.

Semple (E. C.), *Geographical Boundaries*, in: *Influences of Geographic Environment*, London, 1911, 204-241.

Curzon (G.N.), *Frontiers*, Oxford, 1908.

Ratzel (F.), Die Gesetze des räumliche Wachstums der Staaten. Ein Beitrag zur wissenschaftlichen politischen Geographie, in: *Petermanns Mitteilungen*, 42, 1896, 97-107.

Ratzel (F.), *Politische Geographie*, München, 1897.

3

WETENSCHAP

Megoran (N.), Rethinking the study of international boundaries: a biography of the Kyrgyzstan-Uzbekistan boundary, in: *Annals of the Association of American Geographers*, 102, 2012, 2, 464-481.
Voorbeeld van een 'grensbiografie'.

Parker (N.) & Vaughan-Williams (N.), Critical border studies: broadening and deepening the 'Lines in the sand' agenda, in: *Geopolitics*, 17, 2012, 4, 727-733.
Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Sidaway (J.), The return and eclipse of border studies? Charting agendas, in: *Geopolitics*, 16, 2011, 4, 969-976.
Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Parker (N.) & Vaughan-Williams (N.) e.a., Lines in the sand? Towards an agenda for critical border studies, in: *Geopolitics*, 14, 2009, 3, 582-587.
Over het belang van niet-territoriale grenzen voor *border studies*.

Altink (H.) & Gemie (S.), *Borders: ancient, modern and post-modern definitions and debates*, in: Altink (H.) & Gemie (S.) eds., *At the border: margins and peripheries in modern France*, Cardiff, 2008, 1-24.

Van Houtum (H.), The Geopolitics of Borders and Boundaries, in: *Geopolitics*, 10, 2005, 672-679.

Medina-Nicolas (L.), L'étude des frontières: un état des lieux à travers la production doctorale française. The study of the border in the French doctoral production: a

state of affairs, in: *Annales de Géographie*, 113, 2004, 635, 74-86.

Van Houtum (H.), An overview of European geographical research on border and border regions, in: *Journal of Economic and Social Geography*, 93, 2002, 2, 125-136.

Renard (J.-P.) dir., *Le géographe et les frontières*, Paris, 1997.

Pradeau (C.), *Jeux et enjeux des frontières. Essai de géographie générale*, Bordeaux, 1994.

Lacasse (J.-P.), Les nouvelles perspectives de l'étude des frontières politiques: revue de quelques contributions récentes, in: *Cahiers de Géographie du Québec*, 18, 1974, 43, 187-200.

PERIODIEKEN

L'Espace politique. Paris (F), °2007.

<https://journals.openedition.org/espacepolitique/> [accessed 30-03-2023]

Online open edition tijdschrift voor theorievorming rond ruimtelijkheid en territorialiteit, grenzen enz. Met op de website ook een bibliografie rond grenzen (8. *Frontières, limites et discontinuités*).

Géopolitique. Paris (F), °1982.

Geopolitics. Philadelphia (VS), °1998 (voorheen: *Geopolitics and International Boundaries*, 1996-1997).

<https://www.tandfonline.com/journals/fgeo19> [accessed 29-11-2022]

Periodiek.

Hérodote. Paris (F), °1976.

Gesticht door Yves Lacoste.

Limes. Rivista italiana di geopolitica, Roma (IT), °1993.

Political Geography. Newcastle (UK), °1981(eerst: *Political Geography Quarterly*).

WEBSITES

ExploringGeopolitics, 2009-

<exploringgeopolitics.org>. [accessed 11-03-2023]

Website van Leonhardt van Efferink.

GEOPOLITIEK (TOT 1945)

Bakker (G.), *Duitse geopolitiek 1919-'45*, Assen, s.d. (1967).

De Pater (B.) & Van der Wusten (H.), 'Geopolitik' in vooroorlogs en bezet Nederland: tussen welwillende ontvangst en resolute afwijzing in de wetenschap, in: *Studium*, 5, 2012, 4, 225-239.

Lorot (P.), *Histoire de la Géopolitique*, Paris, 1995.

Pierik (P.), *Karl Haushofer en het nationaal-socialisme. Tijd, werk en invloed*, Soesterberg, 2006.

Van der Wusten (H.) & Mamadouh (V.), *Geopolitiek. Wordingsgeschiedenis van de ontwikkeling en het gebruik van het begrip geopolitiek in de internationale context*, Amsterdam, 2015 (Elementaire Deeltjes 28).

Beknopt maar uitstekend overzicht van de geopolitiek tot WOII.